

Stelian DUMISTRĂCEL

Universitatea «Al.I.Cuza», Iași, România

UN NUME DE IMPOZIT IMAGINAR: DINȚĂRITUL

0.1. Sonoritatea cuvântului *dințărit* ne trimite, automat, la un studiu al Mariei Iliescu, intitulat *Din istoria terminologiei fiscale românești*: -ărit, sufixul *dărilor feudale*. Din galeria termenilor analizați de Maria Iliescu, extragem câteva mostre, numind, așadar, *dări* puse pe anumite ocupații, produse sau adăposturi, formarea numelor respective pornind de la substantive care numesc astfel de referenți sau care îi indică pe „actanți”, în legătură cu verbele corespunzătoare: *albinărit* ori *stupărit*, *pescărit*, *iezărit*, dar și *cepărit*, *cerărit*, *săpunărit*, *grădinărit* etc.

Parcurgând bogatul inventar de nume din această familie, ceea ce frapază este atenta analiză *ad-hoc* a domeniilor ce s-au bucurat de mai mult decât interesul legistatorilor vremii, cu reușita detalierii componentelor unor microcâmpuri ocupaționale: având în vedere «agricultura», atenția (lucrativă!) se îndreaptă, de exemplu, paralel, spre animalele de tracțiune, care se înjugă, dar trebuie să fie și hrănite, așadar avem *văcăritul*, *jugăritul*, *ierbăritul*, asociate, eventual, cu *găletăritul* și cu *pomăritul*! Iată și buna cunoaștere a cultivării viței de vie, proiectată spre depozitarea vinului și, apoi, în mod firesc, spre vânzarea acestuia, elemente avute în vedere, pe rând, în birurile numite *vinărit* (sau *vinărici*), *butnărit*, *vădrărit*, *pionicerit*, *crășmărit* și așa mai departe. Adăpostul omului are, de asemenea, elemente demne de tot interesul, luate în considerare măcar prin *vătrărit* și *fumărit* sau *hornărit*, după *vatră*, respectiv după *fumarele* (găurile special amenajate) din acoperiș sau *hornurile* prin care ieșea fumul afară din bordei. Dar casa este și împrejmuțată: de aici, *gărdurăritul* și câte altele (Iliescu 1958: *passim*).

Aceasta este doar o schiță asupra materialului din *memoria limbii* în legătură cu care poate fi pusă prezența termenului *dințărit*, oricare i-ar fi geneza, dar pentru care nu există informații anterioare epocii lui Creangă.

0.2. Funcționarea sistemului denominativ poate fi și a fost verificată recent: sub semnul strictei actualități (în discursul public este la ordinea zilei referirea la o fiscalitate excesivă), tema a fost abordată în presă acum câțiva ani de Rodica Zafiu, în cunoscuta-i rubrică din „România literară” (*Păcatele limbii*); prezentarea profesionistă și comentarea, din perspectivă istorică și stilistică, a unui foarte bogat material, cu insistență asupra numelor cu finala *-ărit*, s-a încheiat prin trimiterea la inventivitatea ludică a celor de la „Academia Cațavencu”, care au propus unele creații... de sezon, cum ar fi *ploierit* ca taxă pentru ploaie, *apărit* ca taxă pentru inundații etc. (cf. *Biruri, taxe, impozite*; www.romlit.ro).

Reluarea, recentă, în mass-media, a subiectului a provocat și alte efecte ale fanteziei (ludice), de tipul *parcărit*, *autostrăzitărit*, *cocainărit* ș.a. (*Dorobănițitul*; www.sfin.ro). Printre formațiile din discursul public figurează și *bordurărit*, dar acest termen, cu alt sens, nu mai este un produs al fanteziei, ci rodul firesc al creativității, pe baza sistemului limbii; în primul rând, de la *bordură*, s-a format un nume „de agent”, *bordurar* ‘cel care se ocupă [într-un fel sau altul] de instalarea bordurilor’ („Gușă solicită demisia bordurarului Videanu”; www.ziare.com), ca și în cazurile *morar* (de la *moară*), *căldărar* (de la *căldare*) sau *luntrar* (de la *luntre*); de la numele de agent se pot forma, în mod firesc, verbe, numind acțiunea pe care o desfășoară respectivul. Așadar, ca și în cazurile (a) *morări* (cu participiul *morărit*),

(a) *căldărări* (*căldărărit*), (a) *luntrări* (*luntrărit*), trebuie să avem în vedere un verb, încă neatestat ca atare, (a) *bordurări*, de vreme ce există participiul *bordurărit*: „Pana în vara asta erau extraordinar de multe masini vechi abandonate pe strada, prin spatelul blocului... Acum sunt mai puține deoarece la lucrarile de bordurărit, ca sa zic așa, au fost nevoiti sa mai ridice din masinile care nu se ridicau singure. Dar tot au ramas, spre deliciul pisicilor” (forum.softpedia.com); „La inceput au pus cateva borduri pe strazile laterale...si au vazut ca e bine...asa ca s-au apucat de bordurărit tot Bucurestiul” (www.ziare.com; nu este de exclus preluarea unei turnuri de exprimare din *Geneza*: „... și au văzut că e bine”!). Menționăm că, după caz, în citatele de mai sus am reprodus grafia și punctuația surselor citate.

0.3. Putem susține faptul că asemenea probe de inventivitate lexicală pălesc, totuși, față de o veche creație în legătură cu tema respectivă, ce pare a fi rodul, genial, fie al fanteziei populare, fie al imaginației jucăușe a lui Creangă. Este vorba de termenul *dințărit*, tot ca nume de impozit, mai mult ca sigur *imaginar*.

Atestarea, de fapt și singura, ce a provocat inițial introducerea cuvântului în dicționare, se găsește la Creangă, descriind elanul retoric al tatălui unui coleg al lui „Nică” de la școala de catiheți de la Fălticeni, preocupat să laude, concret, dar și simbolic, avantajele preoției. Venind la gazda fiului său din orașul amintit, „moș Vasile” se interesează când progenitura sa va termina școala și va ajunge popă, ca să... scape deasupra nevoii: „bir n-aveți a da, și havalele nu faceți; la mese ședeți în capul cinstei și mâncați tot plăcinte și găini fripte. Iar la urmă vă plătește și *dințăritul*...” (*Amintiri*, III).

1. Pentru a afla situația acestui curios termen, prin care Creangă a pus în dificultate exegeza lexicologică și practica lexicografică românească, trebuie să recurgem la o trecere în revistă, măcar aparent fastidioasă, a informațiilor dintr-o serie de dicționare ale limbii române, pentru a clarifica deruta plasării cuvântului respectiv, ca și a enunțului în care acesta este prezent, între planul *realității* și cel al *expresivității*. În discuție intră și o noutate (relativă) privitoare la biografia scriitorului, o surpriză de domeniul istoriei culturale: Creangă însuși lexicograf, la solicitarea fiicei lui Titu Maiorescu.

1.1. Prolog lexicografic. În 1911, în al doilea tom din importantul său dicționar român - german, H. Tiktin introduce în lista de cuvinte o „intrare” *dințărit*, precizând că acest cuvânt, glumeț („scherzhaft”), explicat drept „impozit pe dinți”, a fost folosit de Creangă în *Amintiri*, cu trimitere la citatul de mai sus, din textul publicat în numărul 12 de pe anul 1882 al „Convorbirilor literare”. Autorul introduce și viitoarea grilă de analiză a cuvântului: acesta a fost construit după modelul *fumărit*, *jugărit*, *văcărit* (Tiktin 1911: s.v.).

De aici a început un adevărat carusel al presupunerilor și proiecțiilor, pe care numai le rezumăm în cele ce urmează.

1.2. După I.-A. Candrea, în *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, termenul ar numi un bir propriu-zis, descris în termenii *realității*; această optică reiese, mai întâi, din abordarea prin definiție: „plată pe care aveau obicei s-o ceară turcii de la creștinii care i-au ospătat, ca despăgubire pentru ostenirea dinților”; apoi, creditarea *realității* este dată de etimologie, prin trimiterea la turcescul *diş-parasî* „bani de dinți” (mai potrivit: „parale pentru dinți”). Pentru Candrea, citatul din Creangă ar fi doar ilustrarea folosirii *ironice* a unei expresii tehnice primare, căci nu mai este vorba de turci, ci de preoți, descriși, imediat, de personajul amintit, ca deosebit de lacomi, și ei (CADE 1926-1931: s.v.).

1.3. O a doua categorie de dicționare o constituie cele care adoptă, în diferite grade, o poziție ambiguă: am putea avea în vedere referirea la o anumită realitate, dar atestări avem doar pentru extensii de sens, eventual prin analogie.

1.3.1. În această categorie, reprezentând considerarea cuvântului ca referință pentru o realitate propriu-zisă (vezi folosirea termenului *bir*) și ceea ce ar putea fi interpretat ca evocare a unui fapt de mitologie populară, dar într-un anumit registru stilistic („glumeț” – oricum un compromis), se plasează, prin definiția pe care o dă cuvântului, *Dicționarul explicativ al limbii române*: „(Glumeț) Bir pe care urma să-l plătească cineva celui pe care l-a ospătat, pentru osteneala acestuia de a mesteca cu dinții” (DEX 1996: s.v.). Se pornește de la Candrea, de vreme ce, la sfârșit, este citată etimologia propusă de acesta. Dar nesiguranța în ceea ce privește realitatea *birului* poate fi receptată prin ambiguitatea pe care o induce chiar forma verbală de imperfect *urma* (nesiguranță prezentă în alte definiții prin formulări cum ar fi „... plată ce se zice că...” și, de aici, interpretarea de punere sub semnul mitologiei populare. Formularea din *Micul dicționar academic* este aproape identică: „(Gmț) Bir pe care urma să-l plătească... pentru osteneala de a mesteca cu dinții” (MDA 2002: s.v.).

1.3.2. Nu se deosebește prea mult poziția adoptată în *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*, deoarece, iarăși, se citează etimologia dată de Candrea, deși explicația suferă extensia constatată și în DEX și în MDA, nemotivată în fond, dacă avem în vedere prezența cuvântului doar la Creangă: „Plată pe care cineva trebuia să o dea celui pe care l-a ospătat, pentru ostentarea dinților” (DEXI 2007: s.v.).

Tot în această categorie se situează, mai rezervat, însă, de vreme ce nu mai citează etimologia dată de Candrea, *Dicționarul limbii române* al Academiei, seria nouă; aici, constatăm tot un singur sens de bază; „(Glumeț) Plată care urma să fie dată de creștini unui turc, fiindcă și-a obosit dinții în casa lor” (DLR 2007: s.v., cu trimitere la diferite surse lexicografice, printre care și CADE); dar, în fond ca și la Candrea, citatul din Creangă, care urmează, este pus sub semnul unei nuanțe de sens, rezultată „prin analogie”. Ceea ce aduce nou acest dicționar este o „comunicare” din Piatra-Neamț (se pare că din partea unui Vasile C. Șoarec), privind folosirea cuvântului cu un sens ce reprezintă, într-adevăr, o extensie față de valoarea acestuia la Creangă. Cităm, mai întâi, textul din DLR 2007, care se prezintă ca o formulare stângace: „Bani pierduți de gazdă și câștigați de musafirii cu care acesta [sic] se așază la jocul de cărți după masă”. Așadar, ni se permite interpretarea că, atunci când gazda pierdea la jocul de cărți de după masa pe care le-o oferise unor musafiri, banii pierduți puteau fi considerați drept... dințărit!

1.4. Decis, pe altă poziție se află un dicționar în care, de la început, fără nicio notă de ambiguitate, citatul din Creangă ilustrează doar un registru stilistic; acesta este *Noul dicționar universal al limbii române*, important mai ales pentru faptul că aici, pe lângă un prim sens, apropiat ca formulare de cele deja citate, apare un al doilea și, deci, o a doua atestare v i a b i l ă pentru *dințărit*. Astfel, în acest dicționar primul sens este cel ilustrat de utilizarea cuvântului în citatul din Creangă, formulat după cum urmează: „1. (glumeț) plată pe care *ar urma* s-o facă cineva celui pe care l-a ospătat, pentru osteneala dinților” (NDU 2008: s.v.; evidențierea prin italice ne aparține; forma de prezumtiv pune acțiunea sub semnul registrului stilistic în ceea ce privește valoarea termenului). Foarte important, și sub aspectul deja amintit, este sensul al doilea, unul care a fost înregistrat la Sadoveanu: „2. întrebuințare a dinților (pentru a se hrăni) [cu citatul *Apoi*] s-a întors spre oaspeți, îndemnându-i să nu uite dajdia dințăritului, pe care au a plăti în acea zi cu soare” (ibidem; cf. *Nicoară Potcoavă*, cap. VI).

Așadar, cu o subtilitate a conturării ceremonialului pe care numai Sadoveanu a atins-o, este înfățișat actul hrănirii drept un tribut plătit dinților, ca unul dintre instrumentele rafinamentului gustativ. Întrucât a fost un bun cunoscător și un mare admirator al operei lui Creangă, considerăm că Sadoveanu nu doar că a preluat excentricul termen în discuție de la scriitorul humuleștean, ci și că i-a

dezvoltat interpretarea în direcția imaginarului. În fond, la Creangă, *a plăti dințăritul* apare ca expresie a uneia din situațiile absurde numite „culmi” în limbajul familiar, în cazul de față culmea impozitării: faptul de a fi obligat să dai ceva și, în plus, să plătești osteneala celui care îți ia (transpuse în planul hrănirii). Faptul brutal capătă o nouă dimensiune în modul de a fi prezentate lucrurile la Sadoveanu; dințăritul acestuia este o culme, într-un soi de circuit intern, a îndatoririi pe care o avem față de părți alcătuitoare ale trupului.

1.5. În sfârșit, semnalăm și o poziție singulară față de acest cuvânt adoptată de originalul lexicograf ieșean August Scriban, ce pare să nu ia în considerare nu numai dicționarele precedente, dar nici măcar citatul din Creangă; în dicționarul său, substantivul *dințărit*, ca termen familiar, este explicat drept „plată pe care o plătește lupul din poveste pentru ascuțitul dinților” (Scriban 1939: s.v.), tratare singulară, dar poate numai rodul unei confuzii prin falsă memorie: povestea cu ascuțitul dinților pare a fi, totuși, *Capra cu trei iezi*, a lui Creangă, dar în textul acesteia nu există nicio referire la vreo plată pentru serviciul numit!

1.6. Pentru a încheia (poate numai provizoriu) discuția de mai sus privind „realiile”, precizăm că *dințăritul*, ca bir, nu apare în lucrări de specialitate, de exemplu, la Șăineanu; în afara faptului că, în monografia sa consacrată influenței orientale asupra limbii și culturii române, acesta a întocmit și un inventar al *Dărilor* purtând nume turcești (Șăineanu 1900: CLXXXVII-CXCVI), este greu de crezut că i-ar fi putut scăpa măcar prezența calcului invocat de Candrea. Tot așa, nu credem că un termen de această factură ar putea fi, pur și simplu, o simplă omisiune în dicționarul publicat de O. Sachelarie și N. Stoicescu privind instituțiile feudale din țările românești (Sachelarie – Stoicescu: 1988: passim). Așadar trebuie să admitem că termenul în discuție și expresia „a plăti dințăritul” țin, evident, de domeniul imaginarului.

2. Revenind la problema statutului cuvântului, credem că, după ce am adus argumente în favoarea tezei că *a plăti dințăritul* este o expresie idiomatică imaginară, adică una care a luat naștere ca metaforă propriu-zisă, ne mai rămâne încercarea finală: se pune întrebarea dacă ne confruntăm cu o creație anonimă, populară, pe care însă, în mod evident, Creangă a pus-o în circulație, sau este una din „șotiile” lingvistice ale acestuia, comparabilă cu cele analizate, de exemplu, de G.I. Tohăneanu într-un capitol intitulat *Limbajul coțcăresc* din studiul monografic consacrat stilului artistic al lui Creangă, dar exegetul trece pe lângă acest cuvânt fără să-l remarce în niciun fel (Tohăneanu 1969: 101).

2.1 Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să pornim de la o explicație a cuvântului ce se găsește într-un glosar la volumul Ion Creangă, *Opere complete*, apărut în 1906 la Editura Minerva, și care este reprodus apoi, fără modificări, în ediții succesive ale acelorași, tipărite la „Cartea românească”. În glosarul respectiv, explicația cuvântului este dată între ghilimele: „plata ce se zice că plăteau creștinii unui turc, fiindcă și-a ostenit dinții mâncând în casa lor”, iar folosirea ghilimelelor este precizată de autori într-o notă de subsol: „Tălmăcirile puse în semnul citației sânt ale lui Creangă”, cu trimitere la nr. 2/1903 din revista „Șezătoarea” (Vasilie – Kirileanu 1906: 415).

Or, la locul trimiterii, aflăm un fapt peste care, din păcate, dar deloc surprinzător, au trecut exegeți „serioși”, autori a zeci, dacă nu chiar a sute de pagini, de analize având ca obiect „limba lui Creangă”, respectiv „limba și stilul lui Creangă”. Anume, din articolul publicat de Kirileanu în revista citată, aflăm, mai întâi, că Ion Creangă a „tălmăcit” el însuși unele cuvinte aparte din opera sa, împrejurările neobișnuitului demers lexicografic având ele însele o istorie aparte. Autorul articolului avea, de la Titu Maiorescu, câteva foi de hârtie reprezentând un

fel de chestionar, rezultat al curiozității de lectură a Liviei Maiorescu, căreia, la publicare în „Convorbiri literare”, *Amintirile* i-au fost dedicate („Dedicație d-șoarei L.M.”). Or, neînțelegând destul de multe cuvinte din textul lui Creangă, cititoarea le-a înscris, în ordine, pe câteva foi, care i-au fost date povestitorului ca să le explice (este vorba chiar de partea a treia din *Amintiri*). După ce aduce aceste informații, Kirileanu publică „chestionarul” respectiv și răspunsurile lui Creangă, deosebit de interesante din variate puncte de vedere.

Trecând peste cazurile mai mult sau mai puțin normale (de tipul *aburc* „râdic sau ajut să se rădice”), unele din răspunsurile lui Creangă au atras atenția din motive cel puțin surprinzătoare. Însuși Kirileanu observa: „Ciudat e că unele cuvinte întrebuate de Creangă în scrierile sale sunt explicate greșit ori îi sânt necunoscute” (*loc. cit.*, p. 156).

2.2. De fapt, întreprinderea de glosator a lui Creangă implică mai multe aspecte.

2.2.1. Mai întâi, pentru o domnișoară orășeancă, situată în afara contactului cu vorbirea populară, dar lipsită și de experiența spațiului geografic și domestic rural, solicitarea trebuia luată în serios; i se poate da, de exemplu, și corespondentul francez al cuvântului autohton; deci: „*tihărae* (sic!), *râpi* (*ravin* fr.)”; glosa este sigură, căci reprezintă traducerea dată de Alexandru Cihac, în cel mai bun dicționar al momentului, vestitul *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, volumul II, consacrat elementelor nelatine; interesant este faptul că acest lexicograf ilustra sensul „fondrière, ravin” al cuvântului respectiv chiar cu un citat din Creangă, dar din *Capra cu trei iezi* („pe o tihărae dă cu crucea peste lup”; Cihac 1879: 409).

Creangă trimite însă direct la Cihac (deci oferă chiar o bibliografie!), în cazul când declară că nu cunoaște sensul unui cuvânt pe care l-a folosit în partea a III-a din *Amintiri*; ne referim la *târnosire*; „Nu-l cunosc. Cihac pag. 413 zice «consécration d'une église». Autorii „Tălmăcirii” completează: „Și așa este: târnosire înseamnă sfințirea unei biserici”. Este de mirare că unui fost cleric (chiar numai diacon) îi este necunoscut un termen uzual din limbajul funcțional al slujitorilor cultului ortodox, al cărui sens este, de altfel, descifrat chiar în contextul în care este prezent în partea a III-a din *Amintiri* („Și câte târnosiri și sfințiri de biserici din nou, și câte soboare și revizii de fețe bisericesti și politicești, și câți străini din toată lumea, și câte inimi purtate de dor, și câte suflete zdrobite și rătăcite n-au trecut prin satul nostru spre mănăstiri! Lume, lume și iar lume!”).

2.2.2. S-ar părea că humuleșteanul nu și-a prea luat în serios misiunea de glosator, căci, în al doilea rând, este de mirare că în mai multe cazuri dă explicații cu totul greșite. De exemplu, în dreptul cuvântului *chirfosală*, notează, într-o paranteză, deci poate provizoriu: „(somnolență, piroteală)”. Dat fiind faptul că, totdeauna, sensul este contextual, dacă ar fi parcurs propria-i scenă a încăierării provocate în clasă de ursul de mămăligă căzut din sânul unuia dintre elevii părintelui Duhu, Creangă ar fi fost scutit de o asemenea confuzie („Băieții dau să-l prindă, Oșlobanu se aruncă în mijlocul lor să și-l ia, și se face o chirfosală ș-un răs în școală din pricina ursului celuia, de-i pozna!”).

2.2.3. Cu totul de neînțeles sunt însă cazurile în care ne confruntăm cu declarația că un anumit cuvânt îi este necunoscut autorului; așa, de exemplu, în dreptul cuvântului *sfârloage*, Creangă a notat „Nu-l cunosc” (iar autorii „Tălmăcirii” dau o explicație posibilă, dar inexactă contextual: „poreclă pentru opinci răle”). În *Amintiri*, este însă citat reproșul gazdei catiheților, Pavel, cizmarul, față de Ion Mogorogea, pe tema ciubotelor acestuia din urmă: „După ce-ai purtat ciubotele atâta amar de vreme, umblând toată ziua în pogheazuri, și le-ai scrombăit pe la jocuri și prin toate corhanele și coclaurile, acum ai vrea să-ți dau și banii înapoi, ori să-ți fac pe loc altele nouă? Dar știi că ești ajuns de cap?! Nu-ți e destul

că m-ai amețit, punându-ți sfârloagele pe calup, trăgându-le la șan, și ungându-le aici, pe cuptor, la nasul meu, în toate diminețile?”.

2.2.4. La rigoare, Creangă, iarăși după ce se arată nehotărât, propune o explicație în concordanță cu unele contexte în care este prezent termenul, dar nepotrivit față de altele. În această ordine de idei, ne reține atenția verbul *a (o) pașli*, cu o situație caracteristică ilustrativă pentru ceea ce poate fi recunoscut drept un joc cu sonoritatea cuvintelor. În monografia *Viața lui Ion Creangă*, în capitolul (polemic) intitulat *Creangă «scriitor popular»*, G. Călinescu, din rațiuni de superioară receptare a *operei*, deplânge ideea de a „lămuri vocabule obișnuite”, de tipul *a se aciua*, *a alinta*, *anapoda*, *apăraie* etc. (cum au procedat autorii „Tălmăcirii” mai sus citate); totodată, efortul glosării i se pare inutil și în cazul cuvintelor care „au un învederat colorit argotic”, printre care *a șparli*, *a hali*, *a furlua* sau *a pașli* „despre care Creangă mărturisește «nu-l cunosc prea bine, dar pare că-i fug»” (Călinescu reține acest cuvânt din „Tălmăcire”; de fapt, în lista de cuvinte, pentru explicare era dată forma *pașlesc!*).

Numai că, de fapt, mai întâi, la Creangă cuvântul apare cu două semnificații diferite; prima este ‘a fugi pe furiș, a o șterge’ („Ba că chiar că erai să ne dăruiești cu milă și cu daruri împărătești, dacă nu te vedeam când ai pașlit-o, farmazoană ce ești! zise Ochilă” – în *Harap Alb* și „Mai ales prin cășlegile de iarnă, fiind nopțile mari, mă puteam rezezi din când în când, pașlind-o așa cam de după toacă...”, în *Amintiri*), iar a doua ‘a fura, a șterpeli’ („Și când ajung la gazdă, ce să vezi? mai fiecare tovarăș al meu furluase câte ceva: unul mere domnești, altul pere de Rădășeni; moș Bodrângă pașlise o grămadă de buci pentru ațâțat focul” – în *Amintiri*).

Încununarea acestei fluctuații libere în folosirea termenului, ce pare o sonoritate inventată de Creangă, o reprezintă faptul că dicționarele limbii române înregistrează verbul *a pașli*, cu cele două sensuri, în fond contradictorii, chiar după operele lui Creangă – cu, probabil, excepția unei imitații: pentru sensul ‘a fura, a șterpeli’ în DLR (1972: s.v.) se trimite și la textul unui admirator al lui Creangă, I.I. Mironescu, crescut în redacția „Vieții românești”.

2.3. Și, atunci, când Creangă, printre atâtea alte licențe lexicologice, ignoră sensul bisericescului *târnosire*, al sonorelor *chirfosală* și *sfârloage*, când *a pașli* este, până la urmă, doar un evocativ al mișcării scurte și grăbite, toate reflectând ceea ce Călinescu diagnostica drept „setea nestinsă de vorbe, sorbite pentru ele înșile”, care ar fi temeiul pentru a credita, fără drept de apel, *dințăritul* ca termen aparținând măcar mitologiei populare? În enunțul aparținând persuasiunii (din împrejurările deja evocate, mai sus), *dințăritul* poate fi o creație analogică ad-hoc de ornare a discursului, cuvintele însele generându-se spontan și chemându-se unul pe altul, tot așa cum, după observația lui G. Călinescu, zicătorile și proverbele urmând formulei goale „vorba aceea” au doar efect hilarant. De altfel, evocarea statutului de huzur și răsfăț al preoților, care se încheie prin „iar la urmă vă plătește și dințăritul...”, se continuă, de dragul echilibrului, printr-un duș rece cu imagini de fabulă, provocat chiar de o „Vorba ceea: picioare de cal, gură de lup, obraz de scoarță și pânțece de iapă se cer unui popă, și nu-i mai trebuie altăceva”.

3. Crearea, analogică, a cuvântului în discuție i-o putem atribui lui Creangă: toate atestările care i-au urmat, consemnate în dicționare (ca și în cazul verbului *a pașli*), sunt imitații sau, în cazul lui Sadoveanu, omagii aduse farmecului lingvistic Creangă.

3.1. Drept epilog, putem constata o adevărată „gramaticalizare” a cuvântului: dacă în DLR 2007 avem doar explicarea unui substantiv „neutru” (!), format de la

dinți (pluralul lui *dinte*) + sufixul *-ărit*, în DEXI se indică, de acum, faptul că forma de plural este în *-uri* (!?).

3.2. Indiferent de creator, imaginarul colectiv sau Creangă, în cazul cuvântului *dințărit*, ca nume fictiv de taxă, de impozit, ne aflăm în prezența unei analize lingvistice empirice de mare finețe, pornind de la sistemul denominativ al limbii: având în vedere numele curente de impozite, rezultat al impunerilor fiscale excesive, finala *-ărit* a devenit marcă stilistică a ceea ce a fost (sau poate deveni) o calamitate socială.

SIGLE BIBLIOGRAFICE

- CADE 1926-1931 = I.-Aurel Candrea, *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, în I.-Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, București, „Cartea Românească”.
- Călinescu 1938 = G. Călinescu, *Viața lui Ion Creangă*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă.
- Cihac 1879 = *Dictionnaire d'étymologie daco-romane...*, par A. de Cihac, Francfort s/M.
- DEX 1996 = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a doua. Conducătorii lucrării: Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche, București, Univers Enciclopedic.
- DEXI 2007 = *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Chișinău, Editurile „Arc” și „Gunivas”.
- DLR 1972 = [Academia Română], *Dicționarul limbii române, serie nouă*, t. VIII, partea 1, Litera P, p - păzui, București, Editura Academiei Române.
- DLR 2007 = [Academia Română], *Dicționarul limbii române, serie nouă*, t. I, partea a 5-a, Litera D, *deținut - discopoteriu*, București, Editura Academiei Române.
- Iliescu 1958 = Maria Iliescu, *Din istoria terminologiei fiscale românești: -ărit, sufixul dărilor feudale*, în vol. *Omagiu lui Iorgu Iordan cu prilejul împlinirii a 70 de ani*, București, Editura Academiei, 1958, p. 403-411.
- Kirileanu 1903 = G.T. Kirileanu, *Cuvinte din Amintirile lui Creangă tălmăcite de însuș Creangă*, în „Șezătoarea”, IX, vol. VIII, nr. 2, p. 156-161.
- MDA 2002 = *Micul dicționar academic*, vol. II, Literele D - H, București, Editura Univers Enciclopedic.
- NDU 2008 = *Noul dicționar universal al limbii române*, ediția a treia, București - Chișinău, Litera Internațional.
- Sachelarie - Stoicescu 1988 = Ovidiu Sachelarie, Nicolae Stoicescu (coord.), *Instituții feudale din țările române: dicționar*, București, Editura Academiei Române.
- Scriban 1939 = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, „Presa bună”.
- Șăineanu 1900 = Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbei și culturii române*, vol. I, București, Soccec.
- Tiktin 1903-1924 = Dr. H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* [Band I-III], Bukarest, Staatsdruckerei; I: 1903; II: 1911; III: 1924.
- Tohăneanu 1969 = G.I. Tohăneanu, *Stilul artistic al lui Ion Creangă*, București, Editura Științifică.
- Vasiliu - Kirileanu 1906 = Al. Vasiliu, G.T. Kirileanu, *Tălmăcirea cuvintelor mai neobicinuite* [din opera lui I. Creangă], în Ion Creangă, *Opere complete*, ediție îngrijită și cu o prefață de Gh. Teodorescu-Kirileanu și Ilarie Chendi, București, Editura Minerva.

RÉSUMÉ

UN NOM D'IMPÔT IMAGINAIRE : DINȚĂRITUL

Le terme *dințărit*, présent dans la plupart des dictionnaires roumains et expliqué, en général, comme “impôt payé par le maître de la maison à son hôte pour avoir usé ses dents en mâchant la nourriture offerte”, s'avère être le nom d'un impôt fictif. Les premières et les seules attestations plausibles s'en trouvent dans l'œuvre de Creangă, et *dințărit* (formé du subst. *dinți* ‘dents’) représente une création analogique plaisante, avec le suffixe *-ărit*, propre aux noms désignant en roumain un impôt de l'époque féodale, du type *fumărit* (du subst. *fum* ‘fumée’), ‘fouage’, *văcărit* (du subst. *vacă* ‘vache’), ‘impôt qu'on payait autrefois sur le gros bétail’, etc.

Mots-clés: *dințărit*, *impôts féodaux*, analogie, marque stylistique.